

ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ - AGENDA 21

Το 1992 έγινε στο Ρίο ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας η διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον. Εκεί, μεταξύ άλλων, αναγνωρίστηκαν τα κύρια παγκόσμια προβλήματα, τα οποία συντελούν στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και τα οποία είναι συνέπειες τριών παραγόντων: (1) Αύξηση ανθρωπίνων δραστηριοτήτων, με συνέπειες περιβαλλοντικά προβλήματα και μείωση των φυσικών πόρων, (2) αύξηση ανισότητας μεταξύ πλουσίων και πτωχών, σε επίπεδο κρατών αλλά και σε επίπεδο πολιτών του ίδιου κράτους και (3) υπερβολική αύξηση του πληθυσμού.

Η διάσκεψη ψήφισε την Agenda 21 για την αειφορία ή βιώσιμη ανάπτυξη (sustainable development), η οποία αποτελεί την νέα φιλοσοφία που καθορίζει το πως θα γίνεται η οικονομική ανάπτυξη χωρίς να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Η Agenda 21 περιέχει τέσσερα τμήματα τα οποία περιγράφουν, αντίστοιχα:

1. Την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη,
2. Την διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων για την ανάπτυξη,
3. Τον ρόλο των διαφόρων φορέων στην βιώσιμη ανάπτυξη και
4. Τους τρόπους εφαρμογής της βιώσιμης ανάπτυξης.

Τα κύρια κεφάλαια της Agenda 21 (Τμήμα 2) παρουσιάζονται επιγραμματικά στον πίνακα 2.1:

Πίνακας 2.1. Agenda 21

Κεφάλαιο	Τίτλος
2	Διεθνής συνεργασία για την επιτάχυνση της εφαρμογής της Βιώσιμης Ανάπτυξης
3	Αγώνας κατά της πτώχειας
4	Αλλαγή καταναλωτικών συνηθειών
5	Δημογραφική αλλαγή και αειφορία
6	Προστασία και προαγωγή της ανθρώπινης υγείας
7	Προαγωγή βιώσιμων αστικών κέντρων
8	Νομοθεσία για βιώσιμη ανάπτυξη
9	Προστασία της ατμόσφαιρας
10	Ολιστική διαχείριση φυσικών πόρων
11	Αγώνας κατά της καταστροφής των δασών
12	Αγώνας κατά της ερημοποίησης
13	Προστασία ορεινών οικοσυστημάτων
14	Βιώσιμη αγροτική παραγωγή
15	Προστασία της βιοποικιλότητας
16	Περιβαλλοντική διαχείριση της βιοτεχνολογίας
17	Προστασία των θαλασσιών περιοχών
18	Προστασία και διαχείριση υδατικών πόρων
19	Ασφαλής χρήση τοξικών ουσιών
20	Διαχείριση επικινδύνων αποβλήτων
21	Λύσεις για τα στερεά απορρίμματα
22	Διαχείριση ραδιενεργών αποβλήτων

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ

Ο παγκόσμιος πληθυσμός μπορεί να χωριστεί σε τρεις κατηγορίες : τους καταναλωτές, το μέσο εισόδημα και τους φτωχούς. Η διάκριση κανονικά γίνεται με την κατ' άτομο κατανάλωση των φυσικών πόρων, τις εκπομπές ρύπων και την καταστροφή των οικοτόπων, αλλά για πρακτικούς λόγους χρησιμοποιούνται δύο κριτήρια, το μέσο ετήσιο εισόδημα και ο τρόπος ζωής (Πίνακας 1.1).

Πίνακας 1.1. Διάκριση Παγκόσμιου Πληθυσμού

	ΦΤΩΧΟΙ	ΜΕΣΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (δισ)	1.1	3.3	1.1
ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (\$ ανά έτος)	<700	700 - 7500	>7500
ΠΕΡΙΟΧΗ	Αφρική, Ινδία, Νότια Ασία	Λατινική Αμερική, Μέση Ανατολή, Κίνα, Ανατολική Ασία	Β. Αμερική, Αυστραλία, Ευρώπη, Ιαπωνία, κλπ.

Στον πίνακα 1.2 που ακολουθεί, βλέπουμε ορισμένα στοιχεία που αφορούν στις τρεις τάξεις των καταναλωτών

Πίνακας 1.2. Τάξεις Παγκόσμιας Κατανάλωσης, 1992

	ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΕΣ	ΜΕΣΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΦΤΩΧΟΙ
Διατροφή	κρέας, έτοιμο φαγητό, αναψυκτικά	καρποί (ρύζι, σόγια) καθαρό νερό	Ανεπαρκής ποσότητα καρπών, επισφαλές νερό
Μετακινήσεις	ιδιωτικά αυτοκίνητα	ποδήλατα, λεωφορεία	πεζή
Υλικά	μίας χρήσης	μακράς ζωή	τοπική βιομάζα

ΠΗΓΗ : World watch Institute (Durning, 1992)

Κατανάλωση και Διατροφή σε Παγκόσμια Κλίμακα

Η παγκόσμια κλίμακα κατανάλωσης τροφής έχει τρία σκαλοπάτια. Στην βάση και στην κορυφή η ανθρώπινη υγεία υποφέρει. Το ερώτημα είναι αν μπορεί να υπάρξει σύγκλιση προς το μέσο (με βελτίωση των συνθηκών που επικρατούν εκεί) αντί να κινηθούμε όλοι προς την κορυφή.

Το 1.1 δισεκατομμύριο φτωχών αδυνατεί να έχει επαρκή τροφή. Οι μισοί περίπου παίρνουν τόσο χαμηλό αριθμό θερμίδων ημερησίως, ώστε να κινδυνεύουν από σωματική υπανάπτυξη, νοητική καθυστέρηση ή και από θάνατο. Η διατροφή τους στηρίζεται σε καρπούς, ειδικά ρύζι και καλαμπόκι και βολβούς όπως η πατάτα. Πίνουν νερό που συχνά έχει μολυνθεί από οργανικά και χημικά απόβλητα. Αν δεν τους σκοτώσει η πείνα θα το κάνει το νερό. Το 80% των ασθενειών του τρίτου κόσμου οφείλονται στο μολυσμένο νερό. Οι περισσότεροι είναι περιστασιακοί αγρότες και άκληροι εργάτες στην Αφρική ή την Ασία. Εξαντλούν τις άγονες και τις λίγες εκτάσεις που απέμειναν για βοσκή, στην προσπάθειά τους να βρουν τροφή. Χρησιμοποιούν ξύλα σαν ενεργειακή πηγή.

Οι πληθυσμοί του μέσου εισοδήματος εξασφαλίζουν επαρκή και υγιεινή τροφή από καρπούς και λαχανικά. Δεν μπορούν να αγοράσουν αρκετό κρέας, πουλερικά και γαλακτοκομικά προϊόντα και γι' αυτό βασίζονται σε μία διατροφή χαμηλής περιεκτικότητας σε λίπη. Το γεγονός αυτό τους προστατεύει από ασθένειες που οφείλονται στην ύπαρξη μεγάλης ποσότητας λιπών στην τροφή. Πίνουν κατά 80% καθαρό νερό, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό καλύπτεται με ποτά όπως το τσάι, ο καφές, η μπύρα και το γάλα για τα παιδιά. Η μόνη έλλειψη στην διατροφή τους αφορά στην ποικιλία φρούτων και λαχανικών, πράγμα που θα τους εξασφάλιζε όλα τα αναγκαία διατροφικά συστατικά. Κινδυνεύουν από την κακή αποθήκευση και συντήρηση των τροφίμων, ενώ κίνδυνοι υπάρχουν από την γειτνίαση των καλλιεργειών με βιομηχανίες.

Η τρίτη κατηγορία αφορά εμάς, το 1.1 δις των καταναλωτών, οι οποίοι αν και έχουμε εξασφαλίσει την ασφάλεια του νερού που πίνουμε, την σωστή αποθήκευση και συντήρηση των τροφίμων και βέβαια την υπερεπάρκειά τους, έχουμε αναλωθεί σε μία υπερκατανάλωση κρέατος (Πίνακας 1.3) και τροφών υψηλής περιεκτικότητας σε λίπη, με αποτέλεσμα την τρομακτική αύξηση των καρδιαγγειακών παθήσεων και του καρκίνου. Αντί να καταναλώνουμε φυτικές τροφές, ξοδεύουμε τεράστιες ποσότητες από αυτές για να ταΐσουμε τα ζώα τα οποία θα μας αποδώσουν χαμηλότερης αξίας τροφή. Επίσης η υπερκατανάλωση τροφών έχει επιπτώσεις στο περιβάλλον, εξαντλώντας τους φυσικούς πόρους, αυξάνοντας τον όγκο των αποβλήτων και ρυπαίνοντας αέρα, νερό και γη. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την επιδείνωση των άλλων πληθυσμιακών ομάδων και ιδιαίτερα των φτωχών.

Σύμφωνα με την UNEP (1999) “Πολλοί άνθρωποι στον κόσμο - περισσότερο από 2 δισεκατομμύρια - χρειάζεται να καταναλώσουν περισσότερο μόνο και μόνο για να επιβιώσουν. Πολλοί άλλοι χρειάζεται να κάνουν πιο υπεύθυνες επιλογές. Στο τέλος, αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των απαιτούμενων φυσικών πόρων καθώς και τη μείωση των εκπομπών, ενώ θα εξυπηρετούνται οι ανάγκες και οι προσδοκίες του παγκόσμιου πληθυσμού”.

ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΙΑ

Αειφόρος κατανάλωση, είναι ο τύπος της ανθρώπινης κατανάλωσης που ανταποκρίνεται στην αειφόρο ανάπτυξη, δηλ. στην οικονομικοκοινωνική ανέλιξη που καλύπτει τις τρέχουσες ανάγκες της ανθρωπότητας, χωρίς να εμποδίζει τις επόμενες γενιές να καλύψουν, χωρίς πρόσθετες επιβαρύνσεις τις δικές τους ανάγκες.

Η αειφόρος κατανάλωση αναζητά και βρίσκει επεξεργάσιμες λύσεις στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές ανισότητες, μέσω της υπεύθυνης συμπεριφοράς το καθενός. Ειδικότερα συνδέεται με την παραγωγή και κατανομή, τη χρήση και τη διάθεση προϊόντων και υπηρεσιών και παρέχει τα μέσα να επανεξεταστούν οι κύκλοι ζωής τους (UNESCO-UNEP, 2002).

Σκοπός είναι να εξασφαλιστεί η ικανοποίηση των βασικών αναγκών της παγκόσμιας κοινότητας, να περιοριστούν οι υπερβάσεις και να αποφευχθεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Εργαλεία για την αλλαγή είναι η υπευθυνότητα των κυβερνήσεων, το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο, οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις και οι επιχειρηματική δραστηριότητα. Ο ρόλος του Καταναλωτή/Πολίτη της Γης είναι σημαντικός προκειμένου να ασκηθούν πιέσεις για ταχεία και αποτελεσματικότερη ανάληψη δράσεων από τις διάφορες ομάδες (κυβερνήσεις, υπηρεσίες, οργανώσεις, επιχειρήσεις κλπ).

Η UNESCO και η UNEP, υπηρεσίες και οι δύο των Ηνωμένων Εθνών, ένωσαν τις δυνάμεις τους προκειμένου να ενημερώσουν και να ευαισθητοποιήσουν τους νέους σχετικά με τις ευκαιρίες που προσφέρονται για αειφόρο τρόπο ζωής και να τους ενισχύσουν ώστε “να κάνουν τη διαφορά” αρχίζοντας από την καθημερινή ζωή τους.

Στους διάφορους ορισμούς που συναντώνται για την αειφόρο κατανάλωση, τονίζεται συχνά η προτεραιότητα της λιγότερης κατανάλωσης. Η πρόκληση όμως, αλλά και το κλειδί, είναι η διαφορετική και αποτελεσματική κατανάλωση. Σε πολλές περιπτώσεις, η αναδιανομή της δυνατότητας για κατανάλωση είναι αυτό που χρειάζεται. Ένας τρόπος για να γίνει αυτό είναι η προσέγγιση του Παράγοντα 4 και του Παράγοντα 10.

Παράγων 4: Πρέπει τις επόμενες δεκαετίες να ζήσουμε δύο φορές καλύτερα, χρησιμοποιώντας τους μισούς από τους πολύτιμους φυσικούς πόρους (Weisäcker et al., 1998, UNESCO-UNEP, 2002).

Παράγων 10: Πρέπει να εργαστούμε προς την κατεύθυνση της βελτίωσης κατά δέκα φορές της παραγωγικότητας των φυσικών πόρων στις βιομηχανικές χώρες, μέχρι το 2050 (UNESCO-UNEP, 2002).

Τα σχέδια παραγωγής και κατανάλωσης θα γίνουν πιο αποτελεσματικά αν επιδιώξουμε ίση πρόσβαση στους φυσικούς πόρους για όλους αλλά και τα ίδια όρια στην πρόσβαση για όλους.

Τελικά, ο ορισμός της αειφόρου κατανάλωσης είναι σύνθετος. Κοινά χαρακτηριστικά όλων των ορισμών είναι:

- Ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών
- Επιδίωξη καλής ποιότητας ζωής μέσω της μείωσης των προδιαγραφών (standards) διαβίωσης
- Μοίρασμα των φυσικών πόρων ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς
- Δράση με σκέψη στις επόμενες γενιές
- Συναίσθηση των επιπτώσεων όταν καταναλώνουμε
- Ελαχιστοποίηση της χρήσης φυσικών πόρων, των απορριμμάτων και της ρύπανσης

Περιβαλλοντικός χώρος, είναι το μέγιστο μέρος του περιβάλλοντος που μπορεί να χρησιμοποιεί η ανθρώπινη παραγωγική δραστηριότητα, χωρίς να εμποδίζεται η αναπαραγωγή του (του μέρους) και χωρίς να ρυπαίνεται μόνιμα η φύση. (την έννοια που εισήγαγαν οι Ολλανδοί “Φίλοι της Γης” στο πιλοτικό πρόγραμμα “Αειφόρος Ευρώπη”).

Το μεγαλύτερο “εν δυνάμει” επαναστατικό μέσο, στις μέρες μας, είναι το διαθέσιμο εισόδημα του καταναλωτή. Με την κατάλληλη χρήση του ο καταναλωτής μπορεί:

- να επηρεάσει την αγορά,
- να συντελέσει στη δραστική μείωση του όγκου της κατανάλωσης,
- να εξαναγκάσει σε παραγωγή ποιοτικών προϊόντων,
- να ωθήσει σε χρήση υλικών που αφθονούν στη φύση και δεν τη βλάπτουν,
- να περιορίσει τη χρήση μη ανανεώσιμων μορφών ενέργειας, μπορεί..., μπορεί.....

Όλα αυτά όμως με τον όρο ο καταναλωτής να είναι συνειδητοποιημένος, να γνωρίζει τη δομή και τις κινητήριες δυνάμεις της σύγχρονης κοινωνίας, καθώς και τους κινδύνους που δημιουργήθηκαν για τον άνθρωπο και το μέλλον του.

Ο καταναλωτής θα μπορούσε (και πρέπει) να προωθεί την αγορά και κατανάλωση:

- Μέσων και προϊόντων που εναρμονίζονται με την ανθρώπινη οργανική και ψυχική ιδιοσύσταση.
- Προϊόντων που διακρίνονται για την καλή τους ποιότητα.
- Προϊόντων που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον και δεν ανατρέπουν τις υφιστάμενες φυσικές ισορροπίες (όπως κάνουν π.χ. τα σπρέι, το αφρολέξ, τα καύσιμα με άνθρακα κ.ά.

- Υλικών που αφθονούν στη φύση και δεν μεταφέρονται από μεγάλη απόσταση.
- Συσκευών με προδιαγραφές μακροχρόνιας χρήσης.
- Προϊόντων με ελαφριά και όχι εξεζητημένη συσκευασία.
- Μέσων μετακίνησης που είναι ελαφρά και δεν καταναλώνουν πολύ ενέργεια.
- Οικιακών συσκευών με χαμηλό συντελεστή κατανάλωσης ενέργειας.
- Μέσων καθαρισμού που δεν επιβαρύνουν τους αποδέκτες (λίμνες, θάλασσα, υπόγεια νερά).

Πηγές στο διαδίκτυο

- www.youthxchange.net Πρόγραμμα Youthxchange των UNESCO και UNEP για την ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των νέων για τον αειφόρο τρόπο ζωής.
- www.uneptie.org/sustain Φόρουμ για τη σημασία και την εφαρμογή της αειφόρου κατανάλωσης
- www.unesco.org/education/tisf/theme Ιστοσελίδα της UNESCO για την εκπαίδευση
- www.factor10-institute.org Σχετικά με τον Παράγοντα10 για την αειφόρο κατανάλωση
- www.e-cons.net Ηλεκτρονικό δίκτυο για την Αγωγή του Καταναλωτή
- www.unesco.org : Ιστοσελίδα της UNESCO
- www.eu.int : Ευρωπαϊκή Ένωση
- www.undp.org/info/discover/mission.html : Πρόγραμμα του ΟΗΕ για την ανάπτυξη (UNDP)
- www.unep.org/unep/about.htm: Περιβαλλοντικό πρόγραμμα του ΟΗΕ (UNEP)
- www.worldbank.org/html/extdr/about/: Παγκόσμια Τράπεζα για τη διεθνή ανάπτυξη
- www.wri.org : World Resources Institute, Διεθνές Ινστιτούτο για τους φυσικούς πόρους.
- www.unsystem.org : Πύλη για όλους τους οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών.
- www.oecd.org : ΟΟΣΑ
- www.copenhagencentre.org : Βασικός φορέας προώθησης των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στην Ε.Ε.
- www.ecouncil.ac.cr : Πρωτοβουλία επωνύμων υπέρ της βιωσιμότητας.

- www.eea.eu.int : Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Περιβάλλοντος.
- www.forumforthefuture.org Βρετανική οργάνωση για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης σε πολιτικό, επιχειρηματικό και ατομικό επίπεδο.
- www.foe.co.uk : Οι φίλοι της Γης
- www.gci.co.uk : Προοδευτικό βρετανικό ινστιτούτο που ασχολείται ιδιαίτερα με τα παγκόσμια αγαθά.
- www.greenpeace.org : Η γνωστή οργάνωση
- www.iied.org : Το κυριότερο βρετανικό ινστιτούτο για θέματα βιώσιμης ανάπτυξης.
- www.sustainability.co.uk : Η πλέον εξειδικευμένη εταιρεία συμβούλων διεθνώς για θέματα βιώσιμης ανάπτυξης.
- www.sdgateway.net : «Ιντερνετική» πύλη για τη βιώσιμη ανάπτυξη.
- www.sustdev.org : Επίσης πύλη γύρω από σχετικά θέματα.
- www.envirolink.org : Άλλη μία σχετική πύλη.
- www.iisd.ca : Πληροφόρηση για τις μηνιαίες εξελίξεις για τις συνδιασκέψεις και συνέδρια ανά τον κόσμο, που αφορούν στη βιώσιμη ανάπτυξη.
- www.ourplanet.com : Το περιοδικό του UNEP
- www.resurgence.org : Το ιστορικότερο και πιο πνευματώδες περιοδικό για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία

- Durning, Alan (1992), How much is enough. The consumer society and the future of the earth, The Worldwatch Environmental Alert Series, Norton and Company, New York/London, 200p.
- UNESCO -UNEP (2002), Youthxchange, training kit on responsible consumption- The guide, United Nations Publications, 52p.
- UNEP (1999), Youth and sustainable consumption, Nairobi/Paris.
- Weisäcker, E., Lovins, A., Lovins, H. (1998), Factor Four: Doubling Wealth, Halving resource use, Earthscan Publications, UK.